

DOCUMENTE SĂLAJENE ÎN COLECȚII PARTICULARE

Recent am găsit patru documente privind trecutul istoric al Sălajului, dintre care unele cu referire mai largă, păstrate, din generație în generație, în colecția văduvei Eugenia Rusu, născută în Bocșa — Sălaj și domiciliată în Mediaș. Documentele, pe care le prezentăm în continuare, provin din fondul de acte ale bunicului său, Alimpiu Barbolovici (1834—1914), care în a doua jumătate a veacului trecut, în calitate de vicar al protopopiatelor din Țara Silvaniei, pe lângă atribuțiile clericale, a condus și îndrumat activitatea școlilor confesionale românești din zonă, a fost membru fondator al Astrei și director al Despărțământului Astrei Sălaj, numărându-se, totodată, printre conducătorii politici ai mișcării naționale transilvănene, în lupta pentru drepturi sociale și naționale, pentru solidaritatea cu frații de dincolo de Carpați și unitatea cultural-politică a Țărilor Române.

Primul dintre ele este contestația locuitorilor din Bocșa Română din 5 martie 1869, adresată prefectului județului (comitatului) Crasna, groful Bánffy Béla, prin care sătenii își exprimă indignarea și adîncă lor nemulțumire față de tăragarea de-a lungul a 15 ani a delimitării pășunii silvice cuvenite comunei din moșiile baronilor Bánffy Ioan și Daniel pe baza legii din 1854, privind desființarea relațiilor iobăgești în Transilvania. Totodată, semnatarul contestației demască sistemul justițiar aservit marilor proprietari de pământ; în timp ce „judecătoria feudală” — cum o numesc ei — amîină „procese(le) între foștii iobagi și stăpîni”, nobilii le pretind acestora taxe mari pentru pășunat. În partea de încheiere, autorii contestației cer rezolvarea problemei delimitării pășunii pînă la 1 aprilie 1869; în caz contrar, dîșii îl atenționează pe prefect, că se vor adresa Ministrului de Justiție, fiind hotărîți să facă orice sacrificii, chiar „să fim privați deodată de toate, și de viața mizerabilă”.

Al doilea document este scrisoarea lui Mihai Pop din Călacea, datată 20 decembrie 1877, adresată lui Alimpiu Barboloviciu, în legătură cu alegerile oficialilor pretoriale și județeni ce aveau loc în luna decembrie 1877. Deși e vorba de o scrisoare particulară, prin care semnatarul solicită sprijin pentru a fi ales „adjunctu pretorialu în Crasna”, în cuprinsul acesteia este redată atmosfera politică locală, măsurile samavolnice întreprinse de prefectul Bánffy Dezideriu pentru anularea alegerilor în acele cercuri unde au fost aleși români.

Al treilea document este o scrisoare a lui Miron Românul, din 21 martie 1879, trimisă lui Alimpiu Barboloviciu. Încă din primele rînduri, mitropolitul ortodox din Sibiu îi mulțumește vicarului din Șimleul Silvaniei pentru adresa, din 18 martie 1879, de solidarizare a „inteliginței și alu poporului greco-catolicu din Selagiu“ cu acțiunile sale de apărare a culturii naționale și a școlii românești ardelenne, asupra cărora se făceau tot mai puternice presiuni de maghiarizare. „Me simtu foarte mîngăietu în suflitul meu și încuragiatu în atitudinea mea — îi mărturisise mitropolitul — cînd vedu că la întreprinderile mele (...), mi se dă spriginu moralu și din acele părți“.

Al patrulea document este o scrisoare a lui Gheorghe Pop de Băsești, din 12 aprilie 1881, prin care, pe lîngă unele chestiuni personale, se fac referiri în legătură cu pregătirea Conferinței Partidului Național Român, ce se va desfășura la Sibiu, între 12—14 mai 1881, și va realiza unificarea celor două partide ale burgheziei românești din Transilvania și Banat, moment de mare însemnătate pentru lupta politică viitoare a românilor aflați sub ocupația austro-ungară. După ce-l întreabă: „aflat-ați unu mireanu se-lu alegeți lîngă D-ta de delegatu la Sibiu?“, Gheorghe Pop de Băsești își exprimă părerea, spunînd: „Eu asiu afla de oportun ca să alegeți pe (...) D(l) Alesandru Mocioni“. Mai departe, îl înșuștează că „aici voi conlucra ca să fie ales be-trânulu Barișiu, dacă oi vede că nu-i alesu în Transilvania“.

Publicînd aceste documente, pe care posesoarea lor ni le-a pus la dispoziție cu toată căldura și bunăvoința — fapt pentru care-i mulțumim și pe această cale — sîntem convinși că ne aducem contribuția la îmbogățirea patrimoniului istoric cu noi surse, care dau posibilitatea unei mai bune cunoașteri a realităților social-politice locale și transilvănene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

PAUL ABRUDAN

ANEXE:

I

Exelență domnule grof și prefect,

În trecut, la 2 iunie 1866, influențați de domnul pretor Albach Géza și de I. Jancsó Károly, împuternicitul domnilor noștri stăpîni, Exelențele Lor B. B. Bánffi Ioan și Daniel, am renunțat la procesul început încă din 1864 și aproape cîștigat — privind folosirea pe gratis, și după reșezare prin status quo din 1848, a pășunii silvice din Bocșa Română, — cu condiția ca procesul de delimitare, început de domni stăpîni susnumiți, să se termine într-un an; deoarece ori vrem, ori nu, domni vor urgenta procesul și vor obține hotărîrea.

Totodată, noi, la cererea domnilor susnumiți și a gospodarului Siko Debreczeni Miklós, l-am angajat pe domnul avocat J. Angyal János, căruia i-am și plătit un avans de 40 forinți. Dar, vai! Deja sîntem în '869 și încă nu a avut loc delimitarea. Dimpotrivă, avocatul nostru dezolat de cauza în care s-a angajat, pînă la urmă ne-a răspuns că îi este rușine să mai meargă fără rost la Judecătoria feudală, deoarece cauza noastră se vede înmormîntată. Avocatul foștilor stăpîni — contrar cuvîntului dat — tace și ride — în timp ce noi am plătit și anul trecut o poliță, ridicată arbitrar la valoarea de 800 forinți. De altfel, din 1854 am fost obligați să plătim continuu cîteva mii, sume stabilite după bunul lor plac. Spunem aceasta, întrucît, pe baza legilor sfînte cezaro-crăești, comunele Pericei și Borla, ca și alte localități

s-au bucurat pe gratis de folosirea pășunilor asemănătoare, menținute după status quo din 1848 — cu excepția acelor părți de pădure care intrau la tăiat, de unde am fost excluși chiar de către cei care au adoptat legile slăvite din 1848 — și care sînt călcate în picioare cu bună știință, adică în mod ilegal și strigător la cer de injust!!! pentru noi.

După ce foștii noștri stăpîni nu și-au ținut cuvîntul dat; și nemulțumiți de legea Ungariei regale — necunoscută de noi — ne-au șantajat cu polițe meșteșugite, an de an, au tăcut ca muul în problema promisiunilor privind urgentarea delimitării într-un an; neștiind ce am putea face în această situație insuportabilă — cu încredere de fii recurgem la Excelența Voastră cu această contestație, ca să binevoiți a ne reazeza în status quo. La această cerință renunțăm numai în cazul cînd vom obține delimitarea în termen de un an; altfel putem privi promisiunea făcută numai ca un pretext pentru a fi jefuiți în continuare în mod arbitrar și fără milă.

Excelența, Domnule prefect, impozitul mare și scumpetea tuturor articolelor și polița grea — aproape identică cu impozitul pe care l-am plătit pe gratis pentru această pășune sălbatică și slabă — dar nevoiți, deoarece altă pășune nu mai avem și numai pe aceasta am avut-o totdeauna, de cînd există comuna noastră — ne-au sărăcit, iar șantajul și ilegalitățile ne-au întristat într-atît încît ne aflăm aproape de limita dezolării. Aceasta cu auit mai mult, că nu putem înțelege după ce legi și officii am fost conduși din '848 — de cînd, deși există anumerăți avocați, au loc atîtea procese între foștii iobagi și stăpîni, care stau nerezolvate. După cum afirma judecătorul principal Kemes Gábor, cînd, la îndemnul nostru, a urgentat pronunțarea hotărîrii în proces la primul subprefect, domnul Lázár János — el a fost admonestat și poștit afară din birou, pentru că peste 300 asemenea procese stau fără să fie rezolvate.

De aceea, dacă pînă la 1 aprilie, adică pînă la ziua de Sfîntu Gheorghe, nu vom obține delimitarea în fapt — reînnoind cererea de mai sus, declarăm cu supunere că vom intenta proces și pentru redobîndirea banilor luați ilegal de la noi, neștiutorii, din 1854 pînă în 1869 inclusiv, de către cei ce cunoșteau legile. Credem că Domnul ne va lumina odaia și pe noi cu soarele dreptății și se va da fiecăruia ce i se cuvine. Este dureros că un popor pașnic, cum sîntem noi, să fim chinuți chiar de către cei de la care ar trebui să ne așteptăm la ajutor și clemență, fiindcă le-am fost iobagi credincioși! Dacă noi, în lipsa oficialităților care să ne dea satisfacție, încercăm să redobîndim cu forța fosta pășune, a cărei valoare am plăti-o dublu pe vecie — cu pădure cu tot — sîntem caracterizați ca instigatori. Ce să mai facem? Imensa restanță a impozitului ne apasă, și de unde să plătim? Sîntem prădați de vite și zilnic sîntem păgubiți prin darea vășunatului ce ne-a fost impusă, și altele ce vor mai fi impuse în mod arbitrar, dacă în viitor nu vom fi reazezați în status quo sau dacă nu vom fi delimitați fără înțîrziere. Dacă din cele două nu vom obține una, nici la urgentarea părintească, dar autoritară, a Excelenței Voastre — fapt despre care cerem imediată înștiințare negativă sau afirmativă vom fi nevoiți să retragem toate actele de judecată de la avocatul nostru dezolat, și pe cale oficială — dacă avocatul este numai cu numele — cu cea mai mare circumstanță și supunere de fii, să recurgem la Înalțul Minister de Justiție Regal al Ungariei. Ne aflăm într-o asemenea stare de spirit, încît — cu voința Domnului — preferăm să fim privați deodată de toate, și de viața mizerabilă, decît să fim mai departe maruri și maltratați spiritual și material.

Pe lingă reînnoirea justei plîngerii de mai sus, rămînem fii credincioși, care nutrim speranța că nu vom fi purtați pe drumuri la Budapesta.

Bocșa Română, 5 martie 1869.

Supușii slujitori săraci ai Excelenței Sale, domnul grof și prefect:

Din partea bisericii, ca slujitori în suferință

Sylvani Matei
preot ortodox local
Andrey György
învățător local

Excelenței Sale, prefectul județului Crasna,
Domnul Grof Bánffy Béla
cu supunere de fii.

II

Călăcea în 20/12. 1877

Reverendisime Domnule Vicariu, al meu bunu Părinte!

Increderea și alipirea ce o am nutritu totdeauna fația de persoana Reverendisimii Domniloru-Văstre, îmi dă impulsu de a Ve ruga ca la alegierea de în 27 a lunei curente se me patrotînați a reeși de adjunctu pretorialu în Crasna.

Lucrul a așa, eu nu am cugietatu nici decum la acea se concurediu, înse Nagy Domokos me a îndrumatu ca să concurgu, dicîndu, concurgie, te rîga de Domnul Vicariu din Șimleu, că în comisiunea (de) candidare — unde va fi denumitu — să se rîgie ca să fii candidatu; eu dicu că de oiu fi cu jude procesualu ad. mie D-ta îmi trebuieși numai ca adjunctu.

Cum stau lucrurile în Comitatulu Salagiului nu sciu, și nu sciu nici acea că N(agy) D(omokos) e sinceru, s'au numai face nește szongari, cu tôte acestea decă mi-au bagatu în capul asta mă am otărîtu și am concuratu la postul susnumitu, s'au la întîmplare la ori care postu de adjunctu sz(olgo) biraescu în oricare cercu. Me rogu dară cu tóta umilinția că cu auctoritatea ce o posedati să duceți lucrurile așa ca și eu să capetu unu postu, căci me simtu în starea acea de a puté respunde cu onóre unui atare oficiu.

Am cetitu în „Szilagy” numele membriloru Comitatensi aleși, și me am îmbucuratu că acolo au reușitu mai bine ca aici. Aici români suntu 19 virili și 40 aleși. Cercul alegătoriu din Panteicu au alessu totu români, și fiindcă s'a întîmplat așa — fișpanulu Bánffi Dezső a nimicitu alegerea — ca să nu pótă incurge la tiszt ujitas români.

Încă mai suntu nimicite 5 cercuri electorale — unde iară români au fostu aleși. Apoi alegerile nouă s'au defiptu după alegerea din 28/12 a oficialilor comitatensi. Stăm foarte rău.

Întorcîndu-mă la alegerea de acolo — dacă va fi candidatu în cercul Crasnei altu român mai capace decătu mine, mă aplecu, dară eu cugetu că acei cari mă cunoscu de acolo, ar vota pentru mine bucurosu.

Partida română acolo e mărișoară; ungerii — au două colóne — ar fi bine dacă între așa împrejurări s'aru putea dobîndi ceva avantagie, — prin alipire — căci fără nici unu avantaju nu ar fi de capitulatu.

Noi aice suntem cu toți sanatoși. Anka și Rakoczi or rămâne în posturile lor.

Sărutînd mânele Reverendisimei Dómna, sum al Referendismului Devotatu

sincer stimătoriu

Mihaiu Popu

Originalul în limba română

III

Preaonorate Domnule Vicariu!

Am primitu și cu vie interesare am cetitu adresa, care mi s-a tramisu cu datulu de 18 a lunei curinte, în numele inteleginției și alu poporului greco-catolicu din Selagiu.

Cînd viu a Ve mulțiamii din inimă pentru aprețierea ce o dați întreprinderiloru mele fația de cunoscutulu torinte periculosu pentru cultura noastră națională, dar și pentru adevăratele interese ale patriei, nu potu să nu facu acea observare: că acțiunea pornită spre delăturarea acelu periculu și-a perdutu multu din forțele sale prin răcirea unora, de la cari me țieneam în dreptu a aștepta resoluțiune, energia și perseveranția.

Dar chiaru pentru că acésta e așa, eu me simtu forțe mângăietu în sufletulu meu și încuragiatu în atitudinea mea, când vedu că la întreprinderile mele, nu sciu ore mai multu naționali ori patriotice, mi se dă sprijinu moralu și din acele părți, cu care — ce e dreptu — amu puține legături esterne, dar cari acum suntu prea aprópe de mine prin acea, că pre

inteligința de acolo o află a fi în cel mai bun acord cu mine în simțimentele naționale și desigur și în cele patriotice.

Când cei de dincolo de Domniile Văstre, sătmărenii și mai sus maramureșenii în partea cea mai mare se vedu a-și fi pierdut deja conștiința de sine ca români, acum pe Domniile Văstre și pe bunii chioreni cade totul greumentul misiunii de a forma — legați de bravii nășăudenii — unu bulevardu puternicu în contra periculeloru ce ni amenința, nu dicu religiuena, dar, desigur, cultura și prin acea chiaru și esistența națională.

În adresa Domniiloru Văstre aflu destulă garanția, că veți îndeplini conșciențioși această misiune grea. Geniulu culturei unitu cu larii domestici se va însufleți în rolulu ce vi stă înainte; iar celu mai presus de toate, bunulu Dumnedicu, ve va binecuvînta toți pașii, cari îi veți face pe căi legali în contra asupririloru.

Te rogu Preaonorate Domnule, a comunica acestea pe calea ce o vei afla mai bună și celorlalți 15 frați de sânge subscriși la adresa, pentru cari toți mi păstrezu frațiescă afecțiune și cea mai distinsă considerare.

Sibiu, 21 Martiu nou, 1879

Miron Romanul
metropolitu

Originalul în limba română

IV

Reverendisime Domnule!

Eu cu reumatismu în mîină facu mai bine după medica ce mi-au trimisu dr. Kapp. Te rogu să-i predai mulțemirile mele și se-i împărtășești că mîna mi s-au desumflatu și nu am dureri în ea, însă se desveșce pielea și degetele suntu țiapine (camstris); nu aru avé dînsu se-mi urimătă ceva salbe pentru asta? Alu rogu, de va afla cu cale.

Da cum sunteți, aflat-ați unu mireanu se-lu alegeți lângă D-ta de delegatu la Sibiu? Eu așiu afla de oportun ca se alegeți pe Ilust. Sa D. Alesandru Mocioni, și se-i trimiteți protocolu despre alegere la Budapesta.

Eu aici voi conlucra ca să fie ales betrânulu Barițiu, dacă oi vede că nu-i alesu în Transilvania. Oameni celebri ai noștri, avemu datorința ai duce în Conferința asta momentoasă.

Primesce asigurare innaltei mele considerațiunii, fiindu alu
Reverendisimei D-Văstre plecat servu
Georgiu Pop

P.S. Iacă numai așa potu subscrie.

Scrisoarea a fost caligrafaită de altă persoană; semnătura fiind autografă.

DES DOCUMENTS INNEDITES DE SĂLAJ EN COLLECTIONS PARTICULIÈRES

(R é s u m é)

Récemment j'ai trouvé quatre documents regardant la passé historique du Sălaj de la Transilvanie, gardés en collection de la veuve Eugenia Rusu, habitante du Mediaș. Les documents proviennent du fond des actes de son grande-père, Alimpiu Barboloviciu (1834—1914), qui dans la deuxième moitié du siècle passé, en qualité de vicaire de Protoppies de Țara Silvaniei, près de ses attributions cléricales, a conduit et a indiqué l'activité des écoles confessionnelles roumaines de la région, il a été membre fondateur de la Société ASTRA et directeur de la Société Astra-Sălaj, étant, en même temps, parmi les conducteurs politiques du mouvement nationale de Transilvanie en lutte pour les droits sociaux et nationales pour la solidarité avec tous les frères roumains et l'unité culturelle-politique des Pays Roumains.

Le premier document c'est la contestation des habitants du village Bocșa Română, datée 5 Mars 1869 et adressée au préfet de la région Crasna, par quelle les paysans expriment l'indignation regardant la longueur temps de 15 années, de la délimitation du pâturage silvique dévolue au village des terrains des barons Bánffi Ioan et Daniel, en base de la loi de 1854, à l'égard de la suppression des relations moyenâgeuses en Transylvanie.

Le deuxième document c'est la lettre du Mihai Pop de Călacea, datée 20 Décembre 1877, à l'égard de l'élection des officiels preturiels et régionaux qui avaient lieu au mois du Décembre 1877. Quoique cette lettre était une lettre particulière, dans son contenu est rééditée l'atmosphère politique locale les mesures abusives entreprises par le préfet Bánffi Dezideriu pour l'annulation des élisions dans les milieu ou ont été élus des roumains.

Le troisième document c'est une lettre du Miron Romanul, de 21 Mars 1879, par quelle le mitropolit orthodoxe de Sibiu remercie à Alimpiu Barboloviciu pour les actions de défense de la culture nationale et de l'école roumaine de l'Ardeal, face-en-face de la politique de denationalisation promulguée par les autorités d'Autriche-Hongrie.

Le quatrième document c'est une lettre du Gheorghe Pop de Băsești, datée 12 Avril 1881, à l'égard de la préparation de la Conférence du Parti National Roumain, qui se déroulera à Sibiu entre 12—14 Mais 1881, et qui réalisera l'unification des deux partis de la bourgeoisie roumaine de Transylvanie et Banat.